

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10701047>

Accepted: 01.03.2024

Danimarka Sineması'nda Işık Kullanımı

The Use Of Lighting In Danish Film

Ufuk GÜRAL

Dokuz Eylül Üniversitesi

antalyashorts@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1702-5776>

Özet

Sinema Tarihi boyunca, dünyanın çeşitli ülkeleri kendilerine has üretimlerini sürdürmüş, bu sanata kendilerince katkıda bulunmuşlardır. Sinemanın kuruluşundan bu yana her zaman dinamik bir film endüstrisine sahip olan Danimarka'da ise aydınlatma hiçbir zaman ihmal edilmemiş ve sinema profesyonelleri bu dalda uzmanlaşmıştır. Danimarka Sinemasında bilimsel olarak ele alınan Işık Kullanımı, ilerleyen dönemde dünya sinemasına da örnek olacaktır. Danimarka Filminde aydınlatmanın temel özelliği kuşkusuz “difüze ışık” olacaktır. Bu tür aydınlatmayı ısrarla kullanan Danimarkalı görüntü yönetmenleri, çekim için gittikleri ülkelerin sinemalarına da bu konudaki bilgilerini aktarmaktalar. Ayrıca Danimarka'da çekilen ortak yapımlar için yerli ışıkçılar çalışmak tercih edilmektedir. Çalışmamızın amacı, Danimarka Sineması'ndan örneklerle, ülke sinemasının kendine özgü ve gelişmiş bu aydınlatma tekniklerinden bahsetmek, bu yolla Danimarka Sineması hakkında bilgilerimizi de aktarmaktır. Araştırmamızda, öncelikle ışıklandırmanın sinemadaki önemine ve Danimarka Sinemasının genel özelliklerine, sonrasında ise, Danimarka filminde Işığın Kullanımına değineceğiz.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Danimarka Sineması, Işık, Difüze, Sinematografi.

Abstract

Throughout the history of cinema, various countries of the world have contributed to this art in their own way. In Denmark, which has always had a dynamic film industry since the establishment of Cinema, the illumination has never been denied and film professionals have encouraged to specialise in this branch. Lighting was handled scientifically in Danish Cinema and would become an example for the World Cinema in the following period. The main characteristic of lighting in Danish Film would undoubtedly be the “diffused light”. Danish cinematographers who insistently used this type of lighting would also export their knowledge at the countries they go for filming.

Besides, for co-productions filmed in Denmark, local gaffers were preferred to work with. The aim of our study is to talk about these unique and advanced lighting techniques of the country's cinema, with examples from Danish Cinema, besides conveying what we know about Danish Cinema. In our research, first we touch to the importance of lighting in film, the general characteristics of the Danish Cinema and the use of Lighting in Danish film.

Keywords: Cinema, Danish Film, Illumination, Diffused Light, Cinematography.

GİRİŞ

Sinema Tarihi boyunca, dünyanın çeşitli ülkeleri kendilerine has üretimlerini sürdürmüş, bu sanata kendilerince katkıda bulunmuşlardır. Batı Ülkeleri'nde Türk Sineması'na karşı 1970li yıllarda doğan ilgiyi örnek olarak gösterecek olursak her ülkenin bu sanat dalında söyleyecek sözünün bulunduğu gerçeğine de değinmiş oluruz. Denilebilir ki, Popüler Sinema'nın bıraktığı yerden bayrağı Ülke Sinemaları devir almıştır. Sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişliklerinin yanı sıra birçok konuda özgün uygulamalarıyla dünyaya örnek olan İskandinav Ülkeleri, sinemada da söz sahibidirler. 1960lı yıllardan Ingmar Bergman, sinemaya 1900'lerin son yıllarında başlayan Lukas Moodysson, "*Kare*" gibi tek bir filmle şöhrete ulaşan Ruben Östlund, sinemada adını duyurmuş onlarca İskandinav Yönetmenden yalnızca bir kaçıdır. İskandinavya, sinemada, ana çizgiye alternatif teşkil eden ve kendi içinde birbirleriyle benzeşim içeren yapıtları ile tanınır. Halkları gibi sinemaları da benzerlik gösteren Kuzey Avrupa Ülkeleri'nin arasında bugün için ön plana çıkan ülke Danimarkadır. Lars Von Trier'den Thomas Vinterberg'e dünya çapında tanınmış yönetmenler, Dünya Sinema Sahnesi'ne Danimarka'dan çıkmışlardır.

Danimarka Sineması'nı dünya çapında özgün yapan faktörlerin başında, kendine özgü görsellik anlayışı, bir başka deyişle fotoğraf kalitesi gelir. Bu sinema, fotoğraftaki üstünlüğünü ise şüphesiz Işık Kullanımının yerinde ve mükemmel olmasına borçludur. Çalışmamızda, önce Danimarka Sineması'nın karakteristik özelliklerine değinecek, daha sonra ise Danimarka Sineması'nın en başarılı unsuru olan aydınlatmadan örneklerle bahsedeceğiz.

Danimarka Sineması'nın Genel Karakteristiği

Dünya'nın bir köşesinde, bilimden sanata her dalda, büyük bir alçak gönüllülikle yapıtlarını ortaya koyan, iddiasız ama etkin İskandinav Ülkelerini oluşturan İsveç, Norveç ve Danimarka'nın sinemaları, ufak nüanslar dışında birbirleriyle benzerlik gösterir. Bunda en büyük etken, İsveç'in Sinema ile ilgili kurumları oluşturma konusunda erken davranması ve diğer ülkelere örnek olmasıdır. Sinema Okulları'nı, film üretimi için gerekli altyapı, üretim ve dağıtım ağını oluşturma, filmleri devlet eliyle destekleme konusunda uygulamaları ile İsveç, diğer bütün İskandinav Ülkeleri'ne ön ayak olmuştur. 1970li yıllarda yayınlanan Hey Dergisi'nin bir sayısında, Norveçli bir yönetmen, "*Bizde Sinema Okulu yoktur, öğrenciler İsveç'de eğitim görürler. Bu nedenle İsveç*

Sineması'nın estetiğini filmlerinde yansıtırlar” derken aslında bu gerçekten bahsediyordu (Şener, 1979: 35). İskandinav Sineması, ister Brechtyen olarak adlandıralım ister Modernist Sinema gibi kavramlarla açıklayalım, temelde seyrek dokuludur. Bu sinemayı yansıtan filmlerin en önemlileri, İngmar Bergman'ın 1966 tarihli “**Persona**”sı gibi durağan yapıtlardır. İskandinav Ülkeleri'nin lideri konumundaki İsveç'in film yönetmenleri, yapıtlarıyla, Hollywood'a alternatif bir sinema geliştirdiler. Ancak, 'ötekine' karşı duyduğu şüphe ve karşıtlığı yansıtan bu duruşa karşın Danimarka Sineması'nda yapılanlar herhangi bir ideoloji ya da tavrın yansımaları değildirler. Bir başka deyişle, Danimarka Sineması, Hollywood'un, Popüler Sinema'nın ya da Klasik Anlatının tam aksi olma gibi bir iddia taşımamaktadır. Danimarka Sineması'nda özdeşleşmenin klasik film kadar sağlanamayışı ise, başta, yönetmenin özdeşleşme yaratma gibi bir kaygısı olmayışından ileri geliyor. Dramatürji'nin, müzik dâhil her aşamasında, minimalist olmayı seçen Danimarka Sinemasında, Hollywoodvari kamera hareketleri, gerilim yaratmayı amaçlayan çekim ölçekleri, büyük orkestraların icra ettiği avantür temalar, dünyaca ünlü aktörler ve izleyici katersise ulaştıran senaryolar bulunmaz. İnsanüstü tavırlarıyla ön plana çıkan kahramanlar da bu sinemada yer almazlar. Zaten kısıtlı olanaklarla çalışan Danimarka Sineması, Hollywood gibi, kalabalık bir kadroyla çalışmayı sağlayacak bütçeye ve koşullara sahip değildir.

Danimarka Sineması'nda sanatçı, elindeki olanaklarla sanatını ortaya koyar. Sinema'nın “*ne kadar imkânsızlıklar içinde yapılırsa yapılsın, her halükarda izleyiciyi etkileyeceğini*” öngören Lars Von Trier'in ve Yeni Dalga'ya bir saygı duruşu olarak ortaya çıkan Doğma 95'inin bu ülkeden çıkması tesadüfi değildir. Sinema Estetiği açısından, Hollywood Filmleri ile Danimarka Sineması arasındaki fark, aynı konuyu işleyen, biri Hollywood'da diğeri ise Danimarka'da çekilen iki filmin karşılaştırılması ile daha iyi anlaşılacaktır. Konusunu gerçek yaşamdan alan ve kargo gemisi kaptanı Danimarkalı Denizci Kaptan Phillips'in, Somali'de deniz korsanlarıyla mücadelesini işleyen iki filmde birisi, Danimarka Yapımı “**Kapringen/Fidy**e” (Y: Tobias Lindholm/2013) diğeri ise Tom Hanks'in başrolünü oynadığı, Paul Greenglas'ın 2013 tarihli “**Kaptan Phillips**”idir. Hollywood'da çevrilen filmde, seyirci, filmin nasıl sonuçlanacağını nefes nefese beklerken, Danimarka filmi, korsanlarla pazarlık yapan Danimarkalı Şirket Yöneticilerinin, denizcilerin yaşamlarını hiçe sayan umursamaz ve soğukkanlı tavırları üzerinde yoğunlaşmıştır. Danimarka filminde, iç mekânların tasarımındaki yeknesaklık ve onların üzerlerine keskin bir biçimde yansıyan, görsel estetikten yoksun, beyaz iç mekân ışıklandırması, izlencenin seyircide aşırı heyecan yaratmasını önlemek üzere tasarlanmıştır.

Danimarka Sineması'nda özdeşleşmeyi kırmanın politik amaçlı olmadığına dair bir ipucu da işlenen konulardır. Özellikle son yıllarda, “**Alting bliver godt igen/Her Şey Güzel Olacak**” (Y: Christoffer Boe / 2010) gibi, Hollywood Tarzı macera filmlerinin ülkede yapılması, bu olguya iyi bir delil sayılabilir. Danimarka sineması, aynı Brecht Tiyatrosu gibi, eğlendirici olmayı yadsımaz. Danimarka Sinemasını da diğer İskandinav Ülkelerinden ayıran işte bu eğlendirici unsurdur. Bu

sinema, küçük şeylerden macera yaratarak, bunları başta İskandinav Ülkeleri olmak üzere tüm dünyaya izletir. Danimarka'nın iç pazarı küçük olmakla birlikte, gerek bilet fiyatlarının yüksekliği, gerek devlet yardımı, gerekse dış ülkelere satış ve dünya televizyon hakları gibi filmin maliyetini çıkartacak bir pazar, her zaman için mevcuttur.

Danimarka Sineması, kendine özgü bir sinematografiye sahiptir. Kamera'nın genelde durağan olduğu bu görüntü anlayışında, vinç çekimleri gibi zahmetli düzenekler gerektiren kamera hareketlerine istisnalar dışında pek rastlanmaz. Yüz çekimleri gibi beyazperdede dev boyutlarda yansıyan Detay Çekimleri, Danimarka sinemasında sinematografinin ana unsurlarındandır. Görüntüyü özgün kılan fotoğraf kalitesi, bunu sağlayan ise kendine özgü ışık kullanımınıdır.

Sinema'da Aydınlatma'nın Önemi

Bir kamera arkası programında ünlü yönetmen George Lucas'a, ses hakkındaki fikirleri sorulduğunda: *"Sinema'nın yüzde 70'i sestir"* diyerek cevap vermişti. Şüphesiz, yönetmenin, bu konuda abartılı bir rakam vererek vurgulamak istediği şey, sinemada, yadsınan bazı unsurların aslında büyük önem taşıdığıdır. Söz konusu unsurlar arasında, göreceli olarak yadsınmış bir tanesi de 'Işık'tır. Oysa ışık, *"fotoğrafları belli bir öykü bağlamında bir araya getiren bir eğlence aracı"* olarak tanımlanabilecek sinemadaki en önemli unsurlardan birisidir. Film Noirlar'ın ünlü görüntü yönetmeni John Alton'un yazdığı *"Painting with Light/Işıkla Çizmek"* isimli kitabın isminin de önerdiği gibi, fotoğraf, ışıkla çizilen resimdir. Alton, kitabın bir sayfasında: *"Işık sinema için bir mecburiyettir. Çünkü görsel bir mod, atmosfer ve seyircinin anlamlandırmasına yarayan bilgi verir. Işık, izleyiciye nereye bakması gerektiğini söyler"* der (Alton, 2013: 47). Önceleri, yalnızca, sahnenin peliküle aktarılması için yeterli pozlamaya aracı olan ışık, zamanla, anlatının önemli araçlarından birisi olmuş, ilk dönemde Alman Dışavurumcu Sineması'nın yarattığı canavarlarla, "Aydınlatma"dan "Işığa" geçiş, izlenebilir hale gelmiştir. Masterclass isimli internet sitesinde yayınlanan "FILM 101: Understanding Film Lighting" isimli makalede şöyle deniyor: *"D.W. Griffith, ışık kullanımının duygu yaratmadaki etkisini keşfeden ilk yönetmenlerden biriydi. 1911 yılında gösterime giren "Enoch Arden"da, yüzler bir teknik olarak soft ışıkla aydınlatıldı. Böylelikle, aydınlatılan cisimler ve insanlar üzerinde keskin gölgelerin oluşmaması amaçlandı"* (Masterclass 2022: 1). Foundry sitesinde yayınlanan bir yazıda ise, *"Bu sıralarda, Rembrandt ışığı Amerikan Sineması'na yavaş yavaş uyarlanıyordu. Bu teknik, zaten Danimarka ve Alman Sinemasında yoğun olarak kullanılıyordu"* (Foundry, 2020: 1). Sinema'nın ilk günlerinden itibaren aydınlatmanın estetik bir etki yaratmak için kullanıldığını anlatan bu ifadeler, aslında Danimarka Sineması'na da değiniyor. Suzan Hayward'ın belirttiği gibi: *"Chiracushuro olarak adlandırılan ve ruh halini ve bilinçdışının işleyişini belirtmek için bir etki olarak kullanılan yüksek kontrastlı aydınlatma, 1910 gibi erken bir tarihte Danimarka Filmlerinde zaten kullanılmıştı"* (Hayward, 2018: 117).

Sinema’da başlıca iki tür aydınlatma tekniği bulunur. Bunlardan birincisi, Tungsten tipi aydınlatmadır ki, evlerimizde kullandığımız ampüller gibi Tungsten Çeliğinden yapıldıkları için kendilerine bu isim verilmiştir. Önlerine konan mavi filtreyle gün ışığı elde edilebilse de, temelde yaydıkları ışık sarı renklidir. Kısaca LED olarak adlandırılan diğer tür aydınlatma tekniğinde kullanılan HMI (Hydrargyrum Medium-arc Iodide lamb) ise, genelde spot şeklinde değil, ışık kaynağının, kare veya dikdörtgen şeklindeki bir panel üzerinde dağıldığı beyaz renkli difüze (dağınık) ışıktır. Daha eski dönemde kullanılan ve reflektörle yansıtılan Tungsten’in, sarı ışık vermesine ve yansıtıldığı cismin üzerinde keskin gölgeler oluşturmaya rağmen halen kullanım alanları mevcuttur. Sözelimi James Bond’un “*Yıldırım Harekati*” (Y: Terence Young/1964) filminde, stüdyoda yaratılan ve ana kahramanın balkona çıktığı bir sahne, güneşin yüksek olduğu saati yansıttığından, sette, keskin ışık ve gölge sağlayan Tungsten Işığı kullanılmıştır. Filmin çekildiği dönem göz önüne alındığında, başka bir seçeneğin olmadığı da ayrı bir gerçektir. Jean Jacques Beneix’nün, 1985 tarihli “*Betty Blue*” filminde ise, plajdaki küçük kulübede geçen ve aslında stüdyoda çekilen bir sahnede, ana kahramanın arkasındaki pencereden görülen ve duvara vuran ışığın keskin gölgeler yaratması için Tungsten tipi aydınlatma tercih edilmiştir. Deniz kıyısında güneşlenen bir kişiyi çekerken de, güneş ışığının yanı sıra kullanılacak ek ışık, tungsten olacaktır. Ancak bu tür spesifik ihtiyaçların dışında, günümüzde mümkün olduğu kadar difüze (LED) ışık kullanılmakta ve bu ışığın kullanımı dünya sinemasında gün gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Marlon Brando’nun başrolünü oynadığı 1954 tarihli Elia Kazan filmi “*Rıhtımlar Üzerinde/On the Waterfront*”da, apartmanın terasında geçen bir sahnede, en üst katta oturan ailelerin üçgen şeklindeki üst pencerelerinden terasa açılan ışık, pencereler beyaz boyayla boyandığından, filmin kahramaları üzerinde yumuşak ışık (soft) gibi yansır. Esprili bir şekilde sinema tarihinin ilk difüze ışığı olarak tanımlayabileceğimiz bu tesadüfi çekimden sonra, Hollywood Sineması’nda 2000li yıllara kadar difüze ışık nadiren kullanılmıştır. Ancak, bu ışığı benimseyen Danimarka Sineması günümüze kadar kullana gelmiş, bu ısrarlı tavır, önce Avrupa Ülkeleri’ni, 2000ler’den itibaren ise, Hollywood’da çevrilen filmleri etkilemiştir.

Danimarka Sineması’nda Işık Kullanımı

Sinema’nın kuruluşundan beri her zaman için dinamik bir film endüstrisine sahip olan Danimarka Sineması’nda Işık, hiçbir zaman yadsınmamış, gerekli önem gösterilmiş, ülkedeki Sinema Okullarında ışık konusunda bölümler açılarak öğrencilerin bu konuda uzmanlaşması sağlanmıştır. Danimarka’nın bu çabasının karşılığını aldığı bir göstergesi, gerçekleştirilen filmlerde ışığa gösterilen özendir. Danimarka Sineması’nda bilimsel bir biçimde ele alınan aydınlatma, ilerleyen dönemde dünya sinemasına da örnek olmuştur. Denilebilir ki, bu güzel insanlar, grafik, mimari, görsel sanatlar, endüstriyel tasarım ve giyim konusundaki zevklerini fotoğrafa da yansıtmayı başarmışlardır. Bunun bir göstergesi, sinemada fotoğrafı açısından modern ve üstün bir görsel estetik yaratabilmeleridir. Yılın yarısının gece, yarısının gündüz olduğu, soğuk havanın kış

boyunca etkisini sürdürdüğü ülkede, elverişsiz koşullar, sanata kötü bir şekilde yansımamış, tam aksi, ülkede sanat, doğayla baş edilebilmesinde bir başka araç olarak işlev görmüştür.

Danimarka Sineması'nda Işık Kullanımı dendiğinde, başlıca karakteristik, kuşkusuz difüze ışık olacaktır. Adından da anlaşılacağı gibi, bu tür aydınlatma, ışığın objenin üzerine keskin olarak yansımaları yerine, dağılarak ve homojen (eşit) bir biçimde ulaştığı bir kullanımdır. Bu da ışığın, aydınlattığı nesnenin her noktasına eşit bir şekilde vurmasını sağlar. Bu tür ışık, fotoğrafta Lightbox (Işık Kutusu) denilen bir ışık kaynağı ile aynı sistemde çalışmaktadır. Işık kaynağının piramit şeklindeki yapının merkezine konuşturıldığı bu aydınlatma seçeneğinde, ampul, her tarafı sıcağa dayanıklı bir tür plastik tabaka ile çevrelenmiştir. Bu tabaka siyah renkli olduğundan ışığın yana gitmesi böylelikle önlenmiş olur. Bu yan kısım, ışığın etrafa dağılmamasını, ön yüzdeki beyaz tabaka ise, objenin üstüne dağılarak gelmesini sağlar. Difüze ışığı tarif etmek için kullanacağımız bir başka örnek de iç mimaride bir odanın aydınlatılmasıdır. Tavandan, yani, üst açıdan gelen söz konusu aydınlatma kaynakları, önündeki plexiglas tabaka sayesinde odaya eşit bir şekilde yayılırlar.

Difüze ışığın başlıca üç karakteristiği, cisme eşit olarak yansımaları, genelde üst açıdan gelmeleri ve dağılmamaları için yan kenarlarından bloke edilmeleridir. Difüze ışık, airbrush (havafırçası) ile yapılan resimlerde olduğu gibi ışığı cismin üstüne eşit olarak yansıttığı için saf renkler fotoğrafta daha belirgin hale gelmekte, nesnelere açıktan koyuya tonlamalarla görünmektedir. Resimde sfumato denilen tekniği taklit eden bu ışık türünde, koyu ve açık alanlar arasındaki ton geçişleri yumuşak olup keskin geçişler yoktur. 3 ya da 4 numara siyah beyaz fotoğraf kâğıdında görülen bir kontrastın söz konusu olduğu görüntüde, parlama minimum düzeye indirilmiş, renkler ise doygunudur.

Difüze ışığın Danimarka Sineması'nda yoğun olarak kullanımı, 1980li yıllarda başlar. Büyük bir bölümü Türkiye'de, Kapadokya'da çekilen ve yapıldığı 1985 tarihine kadar, en pahalı Danimarka filmi olan *“Sihirli Halı/ The Magic Carpet/ Hodja Fra Pjort”* (Christensen, 2021: 78) bu dönemde yapılan ve difüze ışığı kullanan filmlere iyi bir örnektir. Brita Wielopolska ve Astrid Henning-Jensen tarafından yönetilen ve bin bir gece masallarından ilham alan bu film, günümüz Danimarka Sineması'nda onlarcası çekilen Çocuk Filmleri'nin de bir proto tipi niteliğindedir. Kasper Barfoed'in yönettiği, 2006 tarihli *“Şövalyeler Tapınağı'ndaki Hazine/The Lost Treasure of the Knights Templar/Tempelriddernes skat”* ile başlayan serinin Malta'da geçen üçüncü filmi, Antik Çağ'dan günümüze ulaşan eserlerin sinemada nasıl aydınlatılması gerektiği konusunda iyi bir ders niteliğindedir.

Günümüzde İskandinavya Ülkeleri'nde çeşitli polisiye romanlar yazılmakta, bu türde eserler, Danimarka Sineması'nın da başlıca konularını oluşturmaktadırlar. Danimarka Sineması'nda,

macera filmi deyince ilk akla gelen filmler de polisiyelerdir. Burada hatırlatmamız gereken bir olgu, sinemada aydınlatmanın, ortamdaki ışığı taklit etme kaygısını taşımasıdır. Bu, Hollywood Sineması'nda difüze ışığa karşı temkinli yaklaşılmasının da nedenlerinden birisidir. Michael Douglas ile Gwyneth Paltrow'un evli bir çifti canlandırdığı *“A Perfect Murder/Kusursuz Cinayet”* (Y: Andrew Davis/1998) filminde, başrol oyuncularının birlikte yaşadığı evde, banyoda geçen sahnede, aydınlatma, söz konusu mekânın gerçek ışığı olabilecek difüze ışıktır. Oysa salona geçildiğinde, ampül ışığıyla aydınlatılan ortamı taklit etme adına Tungsten Işıklandırması kullanılmış ve bu da kötü netice vermiştir. Danimarka Sineması'nın avantajlı olduğu nokta da burasıdır. Ülkede, dış mekândan iç mekâna süzülen ışığın yanı sıra, hemen bütün işyerleri, polis merkezleri, bürolar, gerçekte de difüze ışıkla aydınlatıldığından, başlıca ışık kaynağı konusunda çoktan karar vermiş Danimarka Sineması için ortam ışığını taklit etmek hiç de zor olmayacaktır. Gençlerin esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmasıyla olaya el koyan iki polis detektifinin hikâyesini konu alan 2019 tarihli televizyon dizisi *“Den som dræber - Fanget af mørket/Öldüren-Karanlığın Yakaladığı”* söz konusu olguya iyi bir örnektir. Susanne Bier'in yönettiği 2010 tarihli *“Haevnen/In a Better World/Daha İyi Bir Dünya”* filmi ise aktarmaya çalıştığımız olguya bir başka örnek teşkil eder. Danimarka ortamında hava genellikle kapalı olduğu için, pencereden iç mekâna giren ışık, difüze ışığı andırır. Yaşayanlar için bir dezavantaj olan kapalı hava, aslında sinema için bir avantajtır. Nesnelere eşit (even) bir şekilde aydınlatıldığından görüntüde parlama yaratmayacaktır. Afrika'da çalışan idealist bir doktorun öyküsünü işleyen ve Afrika'nın canlı renklerine sıkça yer verilen *“Daha İyi Bir Dünya”*nın Danimarka'da bir sınıfta geçen bir sahnesi vardır. Bu sahnede dışarıdan süzülen ışık, mat bir günün yansıması olarak difüze ışık kullanılarak verilmiştir.

Ülke, İkinci Dünya Savaşı kâbusunu yaşamıştır. *“Drengene Fra Sankt Petri/Sankt Petri'den Gelen Çocuklar”*(Y: Søren Kragh-Jacobsen/1991) gençlerin Nazi İşgalcilerle karşı direnişini anlatır. Gençler, Nazi İstasyonlarını bombalayarak sabotajlar düzenlemektedirler. Benzer bir konuyu işleyen, yönetmen Ole Christian Madsen'in 2008 tarihli filmi *“Flammen & Citronen/Alevler ve Limonlar”*da ise, ünlü aktör Mads Mikkelsen'in canlandırdığı karakter, Naziler'le birlikte çalışıyor gibi görünmekle birlikte, Danimarka lehine casusluk yapmaktadır. Bu filmde iç mekânda geçen ve karakterlerin dairevi bir masa etrafında toplandıkları bir sahnede üst açıdan gelen beyaz ışık gerilimi çok da iyi yansıtmaktadır.

Işıklı gerilimin vurguladığı filmlere Danimarka'da çekilen korku filmleri iyi birer örnektirler. Korku filmleri kadar, ışığın anlatıda önem taşıdığı bir türün olmadığını da yeri gelmişken bahsetmek isteriz. Ancak, burada, örnek olarak vermek istediğimiz, bir korku filmi değil, Danimarka Sineması'nın güncel yaşamda geçen, insan ilişkilerini ve sosyal problemleri işleyen yapıtlarının bir örneğidir. Yönetmen Linda Krogsoe Holmberg'n 2004 tarihli ve ergenlik çağındaki bir gencin problemlerini işleyen *“Tael Til 100/Yüz'e Kadar Say”* filminde, gencin, üvey

babasından hakaret işittiği ve filmin afişine de yansıyan bir sahnesinde, ünlü aktör Anders B. Verhesen'in canlandığı baba figürü, korku filmlerinde kullanılan contre-plongée tekniği ile aydınlatılmıştır. Ekspresyonist sinemadan bu yana canavarları vurgulamak için kullanılan ve yüzlerin alt açıdan ışıklandırılması anlamına gelen contre-plongée, ilginç bir şekilde, baskıcı babanın karanlık yüzünü vurgulamak için kullanılmıştır.

Filmler, bir toplumun geleneklerini ve yaşayış tarzını yansıtırlar. Danimarkalıların kökenleri, eski çağlarda, örf ve adetlerine bağlı ve kapalı bir toplum olan Vikinglerdir. Dolayısıyla, toplumun yapısındaki kısıtlamalardan en fazla mağdur olacak kitle, gençler olacaktır. Danimarka sinemasında gençlerin problemleri sıkça işlenmektedir. Konusu 1969 yılının yaz mevsiminde geçen ve *“bir ergenle ilgili yetişkin filmi”* sloganıyla lanse edilen **“Drommen/We Shall Overcome/Rüyalar”**, ABD’de Martin Luther King’in başlattığı insan hakları hareketinden etkilenen Danimarkalı bir lise öğrencisinin, kendisine baskı uygulayan okul müdürüyle mücadelesini işler. Niels Arden Oplev’in yönettiği filmde, okula yeni gelen açık görüşlü öğretmen Freddie Svale de (Anders W. Berthelsen) genci destekleyenler arasındadır. Gençlerin sorunlarıyla alakalı bir başka film olan, Yönetmen Nils Malmros’un **“Karestesorger/Kız Arkadaş Sorunları”** yine lise son sınıf öğrencilerinin sorunlarına odaklanır. Bir yandan lise bitirme, bir yandan da flört telaşında olan gençlerin yaşamına odaklanan film, mezuniyet töreniyle biter. İlginç bir şekilde, difüze ışığı ısrarla kullanan Danimarkalılar, bu ışığın sarı rengine de önayak olmuşlardır. Mezuniyet balosunda, öğrencilerin giydiği beyaz şapka ve siyah üniformaların üzerine üst açıdan bloke edilmiş olarak gelen sarı ışık, görüntüde doygun renklerin alınmasını sağlamıştır. Işık, gece aydınlatmasını çok iyi taklit ettiği gibi, üniformaların sert çizgilerini de yumuşatmaya yaramıştır.

Sinemada, Görüntü Yönetmenlerinin iyi bildikleri bir konu, gece iç mekân ışıklandırmasının külfetli olduğu, bu konuda başarılı örneklerin ise, bir elin parmaklarını geçmeyecek derecede az olduğudur. Bu açıdan, rastladığımız en kötü ışıklandırma, Al Pacino’nun başrolü oynadığı, 1997 tarihli Mike Newell filmi **“Donnie Brasco”** dadır. Filmin, kumarhanede geçen bir sahnesinde, önünde kavuniçi filtre bulunan tungsten ışık kullanılmış, dolayısıyla pelikülün tolere edemediği derecede düşük seviyedeki ışık zevksiz ve kopkoyu bir ortamın yanı sıra renkte deformasyon yaratmıştır. Danimarka Sineması, bu sorunların üzerinden gelmeyi başarmıştır. Yine **“Kız Arkadaş Sorunları”**nın bir sahnesi, gençlerden birisinin evinin salonunda geçmektedir. Dolayısıyla, huzur verici bir atmosfer yaratılması gerektiğinden, sahnede LED ışık kullanılmamış, ancak, sarı renkli soft ampüller sayesinde, yumuşak tonlar elde edilmiştir. Ergenlik çağındaki bir çocuğun ana evindeki huzurunu yansıtan bu ışık kullanımı çok büyük bir başarıdır, çünkü sahnede, evlerin salonlarını aydınlatan, ahize, abajur ve tungsten ampülü gibi ışık kaynakları taklit edilerek, onların verdikleri ışık seyircinin gözüne yansıtılmıştır. Kamera, insan gözü gibi görmediği için bu da büyük ayarlamalar gerektirmektedir. Yönetmenin bir başka filmi, bir film yönetmeninin duygusal

macerasını anlatan “*Sorg o Glaede/Üzüntü ve Sevinç*” de de doygun renklere sahip ve sarı renkte difüze ışıkla aydınlatılmış sahnelere sıkça yer verildiğinden yeri gelmişken bahsetmek isteriz.

Sahneye mod kazandırmak için kadraja giren ahize ve abajur gibi aydınlatma kaynaklarının atmosfer yaratmak için dekoratif amaçla kullanıldığını, aydınlatma konusunda hiçbir katkıları olmadığını, burada yeri gelmişken hatırlatmak isteriz. Bilindiği gibi, filmler, iç mekânda, soğuk ışık dışında hiçbir kaynakla aydınlatılmazlar. Bu olgu, evlerimizde kullandığımız ışık kaynaklarının aydınlatma açısından yetersiz kaldıkları gibi, yaydıkları ışığın rengiyle de ilgilidir. Fotoğraf tekniğinde, evdeki tungsten ampulün yaydığı sarı ışığın (ki yaklaşık olarak 3500 Kelvin Derecesinde renk ısısına sahiptir) kavuniçi olarak filme yansıdığını göz önüne alırsak, sorunun üstesinden yalnızca yapay ışık kaynaklarının gelebileceği görülebilir. Gerek ışık kaynağının, gerekse objektifin üzerine filtreler takılarak, ışığın renk ısısının dengelenmeye çalışılması bu sorunsalla baş edebilmek için kullanılan yöntemlerdendir. İlginç bir şekilde, “*Kız Arkadaş Sorunları*”nın ışıklandırma açısından en kötü sahnesi, bir yaz günü, mezuniyet gecesi için, gündüz, okulun bahçesinde prova yapıldığı sahnedir. Güneş ışığının bir kısmının yaprakların arasından süzülüp öğrencilerin üzerine vurduğu, bir kısmının ise yaprakların gölgesinde kaldığı bu sahnedeki heterojen ışık, ölçümleri yanılttığından görüntüde kötü bir netice alınmasına yol açmıştır. Danimarka’da, yaz mevsimi dahi olsa güneşin yoğun olarak parladığı gün çok az olduğundan, olağan dışı koşullara alışık olmayan görüntü yönetmeni gafil avlanmıştır.

Birçok araştırmada dünyanın en yaşanılabilir ülkesi seçilen Danimarka’daki olanakların biraz abartıldığını ifade edebiliriz. Mal ve hizmetlere ödenen fiyatların yüksekliği göz önüne alındığında, ülkedeki maaşların yüksekliğinin bir zenginlik değil, aslında bir dezavantaj olduğu ortaya çıkacaktır. Danimarka’da, istihdam olanaklarının kısıtlılığı ve işsizliğin artması, işsizlik sigortasıyla ve kısıtlı olanaklarla yaşayan bir grup insan yaratmıştır. Tüm İskandinav Ülkeleri’nde olduğu gibi yılın yarısı gece karanlığında geçen ülkedeki çetin kış şartları da ayrı bir problemdir. Dolayısıyla, günümüzde yükselen bir trend olan “Yaşam Kalitesi” kavramı, Danimarka’nın bu en yaşanılabilir ülke olması konusundaki şöhretiyle çelişki içerir. Bilindiği gibi bağımsız filmler popüler sinemanın ele almadığı konuları üstlenmektedir. Hansen’in dediği gibi: “*Bağımsız film yapımcılarının çoğu, gişe rekorları kıran dev bütçeli filmlerin sinema salonlarındaki hükümranlığına tepki göstermek yerine Danimarka sinemasında eksik olan şeyleri araştırma yolunu seçerler*” (Hansen, 2013:s.3). Danimarkalı yönetmen Thomas Wintenberg, farklı bir estetikle yaptığı filmleriyle, ülkedeki dezavantajlı kitlenin öykülerini işliyor. Önce, Rusya’dan kaçırılarak fahişe olarak çalıştırılmak üzere Danimarka’ya getiren genç kızın öyküsü olan “*Forever Lilya*”yı (2002) yöneten Wintenberg, 2010 tarihli “*Submarino/Denizaltı*”da ise, ülkenin görünmeyen yüzünü işliyor. Sefil bir hayat yaşayan alt sınıf Danimarkalıların hayatlarına odaklanan film, dış mekânda şehrin bakımsız sokaklarını, iç mekânda ise, dağınık, boş ve harabe evleri kendisine mekân olarak seçmiştir. Yaratacağı tüm renk ve ton deformasyonlarına rağmen,

filmde kasıtlı olarak floresan ışığı kullanılmıştır. Kelvin derecesi yüksek olan bu sert ve keskin ışık, cisimlerin üzerine mavi rengeyle yansiyarak, görsellikte, konunun öngördüğü huzursuzluk ve gerilimi pekiştirici bir ortam yaratmıştır. Yönetmen Ole Christian Madsen'in 2005 tarihli *“Nordcraft/Angels in Fast Motion”* filmi de, gerek konu, gerek görsel estetik açısından *“Submarino”* ile benzerlik taşır. Film, işsiz, içki ve uyuşturucu bağımlısı gençlerin yaşamları ile ilgilidir. Yapıtta hiçbir filtre kullanılmadan tungsten yani ampul ışığı kullanılmış, bu da renklerde deformasyon yaratarak çarpık yaşamların aktarılmasını sağlamıştır. Danimarka'nın tüm olanaklarıyla yetiştirilmiş insanlar, sonradan işsizlikle baş başa bırakılmışlardır. Böylesine sefil bir yaşamı anlatan filmde mükemmel ışık da olmayacaktır. Danimarka gençliği, tıpkı, Asya Tundralarında çetin yaşam koşullarıyla mücadele eden ataları gibi, çetin yaşam şartlarıyla baş başa bırakılmıştır.

Kuzey Avrupa'da yetişen yönetmenler, pradiematik (teknik) unsurlarda iyi eğitilmiş olduklarından ışık konusunda da bilgilidirler. İlginç bir şekilde, bu yönetmenlerin, Hollywood'dan teklif aldıklarında, görüntü konusundaki tecrübelerini bu kıtada yaptıklarına da yansıtıklarını gözlemliyoruz. Söz konusu yönetmenler ve eserleri arasında, Finlandiyalı Antti Jokinen'in ABD'de gerçekleştirdiği *“Residence”* (2016) ile İsveçli yönetmen Jonas Akerlund'un 2009 tarihli *“Horsemen”* (2009) filmi de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, İskandinav Ülkeleri'nde çekilen yabancı filmler veya ortak yapımlar için tercih edilen ışıkçılar da yine bu ülkelerden seçiliyorlar. Olguya, 1970li yıllar Danimarkasından bir örnek vermek isteriz. Yönetmen Marco Vicario'nun 1971 tarihli, *“Homo Eroticus/ErkekDediğin”* filmiyle meşhur olan İtalyan aktör Lando Buzzanca'nın bir yıl sonra çevirdiği *“Il vichingo venuto dal sud / Güney'den gelen Viking”* isimli filmin konusu Danimarka'da geçmektedir. Lando Buzzanca'nın canlandığı İtalyan İşadamı, gezi için gittiği Danimarka'da, yöreden bir hanımla evlenir. Kısa bir süre sonra, evlendiği hanımın Danimarka'da çevrilen yetişkin filmlerinde oynadığını öğrenen 'Güneyli', yakın çevresinden, *“kişilerin içinde bulunduğu toplumun örf ve adetlerine göre yargılanması gerektiği yönünde”* aldığı tavsiyeler sonucu durumu kabullenir. Ancak bir şartla: o tarihten sonra, eşinin oynadığı filmlerde başrolü kendisi oynayacaktır. Filmin son sahnesinde, stüdyoda oluşturulmuş tropik orman dekorunda Tarzan kıyafeti giymiş Buzzanca'yı, eşi 'Jane'i vahşilerin elinden kurtarıırken görüyoruz. Filmin içindeki film çekimi sahnesi için stüdyoda oluşturulan ve plastikten yapılmış tropik çiçeklerin üzerine vuran yoğun ışık, post modern bir görünüm yaratmış, bu şekilde, canlı ve yapay renklerin elde edilmesi sağlamıştır. Sahne, ülkede bilimsel olarak ele alınan ışık kullanımının da ilk başarılı ürünlerinden biridir.

SONUÇ

Çalışmamızda, Danimarka Sineması'nın genel karakteristiği, ışık kullanımı ve bu sinemanın dünyaya örnek olan aydınlatma teknikleri hakkında bildiklerimizi aktarmaya çalıştık. LED

ışıklandırma, Alan Parker gibi İngiliz Yönetmenlerin filmlerinde 1980li yıllardan itibaren, Hollywood sinemasında ise, 2000’li yıllardan sonra yaygınlaşmaya başladı. Ancak, başlangıçta, gerçekte de benzer bir şekilde aydınlatılan alanlar için kullanıldılar. **“Spy Game”** (Y: Tony Scott/2001) filmindeki haber alma dairesinin toplantı salonu sahnesi buna iyi bir örnek teşkil eder. Bu tür ışıklandırmayı yoğun olarak kullananlar ve diğer sinemalara da örnek olan Danlardır. Dan Laustsen gibi Danimarkalı Görüntü Yönetmenleri, çekimler için gittiği ülkelere bu anlayışı adeta ihraç ediyorlar. Laustsen, Guillermo del Toro’nun 1917 yılında Amerika’da çekilen **“Shape of Water/Suyun Şekli”** filmindeki çalışmalarıyla ilgili olarak şöyle konuşuyor: *“Sette çektiğimiz sahnelerin çoğunda LED kullandık (...) ben bazı çekimlerde ışığı iki kez difuze ettim (...) Setteki renkler bire bir peliküle yansdı. Post prodüksiyon aşamasında hiçbir renge dokunmadık”* (Laustsen, 2021: 2).

İşlediği konular, estetiği, çekim teknikleri göz önüne alındığında, bu sinemanın şahsiyetini kazanmış, olgun ve takip edilmesi gereken bir sinema olduğunu söyleyebiliriz. Danimarka Sineması’nın, bilinmeyen sinemalar içerisinde sıyrılarak ön plana çıkması, fikrimizce, birkaç nedene dayanmaktadır. Her şeyden önce, bu sinemanın içeriğinde, ırkçılık ve önyargı yoktur. Isabella Eklöf’ün 2018 tarihinde yönettiği **“Holiday”** filmi için mekân olarak Bodrum’un seçilmesi ve filmin yörenin güzelliklerini cömertçe sergilemesi, bu vizyona bir delil olarak kabul edilebilir. Danimarka Sineması’nın bir başka özelliği ise, filmlerin, izleyicilere heyecanlı dakikalar yaşatsalar da sonuçta ‘insanların büyük bir ailenin üyesi olduğunu’ gösteren sonlarla bitmeleridir. Neredeyse, filmin sonunda bütün aktörler, seyirciyi gülümseyerek selamlayacaklardır. Bunu sağlayan etmenlerden birisi, hemen her filmde aynı aktörlerin oynaması ve izleyicilerin bu nedenle aktörleri kendi ailelerinin bir parçası olarak görmeleridir.

Dinamik bir film endüstrisine sahip ülke, sağlam bir altyapıya, yani, çekim ve çekim sonrası işlemleri yapacak post-prodüksiyon ünitelerine sahiptir. Türler ve anlayışların hemen hepsini kapsayan Danimarka Filmleri mikro düzeyde bir sinema sanayiinin parçası olduklarından, ticaret değil sanat adına üretilirler. Danimarka sineması ikincil üretim veya taklit değil, özgün bir sinemadır. İzleyicileri az sayıda ve kültürlü elit olan bu sinema, seyirci beklentisinin düşük olmasından dolayı, herhangi bir kısıtlama olmadan serbest bir ortamda gelişmiş, bu özgürlük sinemaya her yönden olumlu yansımıştır.

Danimarka sinemasını özgün kılan faktörlerin başında gelen ışık, dünyaya örnek olacak derecede başarılıdır. İngiliz Sineması’nın, 1980li yılların ilk dönemine ulaşıldığında bile, ışık sorunsalını tam olarak çözümleyememiş oluşu, bu faktörün önemini bize daha iyi anlatacaktır. Sorunu Danimarka sineması çoktan çözmüş ve bu yönüyle dünyaya da örnek olmuştur. Günümüz sinemasında, ışık kaynağının önüne tül, beyaz perde veya bir başka katman konmadan cismin üzerine yansıtılmaması, Danimarka Sineması’nda ışık kullanımının diğer ülkeleri nasıl

etkilediğinin bir göstergesidir. Işığın bilimsel olarak kullanımında ne tip sonuçlar alınacağına bir ders niteliğinde olan Danimarka Sineması, yaratılmak istenen atmosferi ve konuyu pekiştirmek için bazen loş (Low Key) bazen yoğun (High Key), bazen keskin bazen yumuşak, bazense ters ışık gibi her türlü tekniği uygulamaktadır. Bir başka deyişle, Sinemada aydınlatma, ışıkla anlam yaratmanın en başarılı örneklerini veren ve bu sanatın büyüdü dünyasını beyazperdeye yansıtan Danimarka Sineması'nın elinde, gerçek anlamını bulmuştur.

KAYNAKÇA

Alton, J. (2013) *Painting With Light*, Los Angeles: University of California Press.

Christensen, Christa Lykke. (2021) *"Making a life of your own: Films for children and young people in the 1970s and 1980s"*. A History of Danish Film. Edinburg: Edinburg University Press.

Faundry Sitesi Yazarları. (2020) *"The Art of Lighting: A history through time"*. <https://www.foundry.com/insights/film-tv/art-of-lighting-history> (19.04.2022)

Hayward, S. (2018) *Cinema Studies /The Key Concepts*. New York: Routledge Publishers.

Hansen, Kim Toft. (2013) *"Blockbuster Genres in Danish Independent Film"*. Akademisk Kvarter, nr. 7 (Aralık):172-88. <https://doi.org/10.5278/ojs.academicquarter.v0i7.2828> (19.04.2022)

Lautsen, D. (2021) *"Shape of Water"*. Chimera-Perfect Lighting Sitesi, <https://chimeralighting.com/shape-of-water/17.04.2021> (19.04.2022).

Lucas, G. (2005) *An Interview with George Lucas*. THX 1138 (Director's Cut) Filmi DVD'si, Los Angeles: Warner Home Video.

Masterclass Sitesi Yazarları. (2021) *"Film 101: Understanding Film Lighting"*. <https://www.masterclass.com/articles/film-101-understanding-film-lighting#what-is-cinematic-lighting> (11.04.2022).

Sener, E. (1979) *"Norveçten Misafir Ağırladık"*. Hey Dergisi-Sinema Sayfası, sayı: 46: İstanbul, Milliyet Yayıncılık.